

Çağatayca Kâbüsnâme Tercümesinde İkilemeler

Muhsin UYGUN

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Eğitimi ABD, Konya, Türkiye, akademisyen66@gmail.com

Makale Bilgisi

ÖZET

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi: 09.05.2024

Kabul Tarihi: 22.08.2024

Yayın Tarihi: 31.12.2024

Anahtar Kelimeler:

Çağatay Türkçesi,
Çağatayca Kâbüsnâme
Tercümesi,
İkilemeler.

Çağatayca Kâbüsnâme Tercümesi 18. yüzyılda Çağatay Türkçesiyle kaleme alınmış bir öğüt ve ahlak kitabıdır. Eser, İran'ın Ziyarî hanedanına mensup olan Keykâvus bin İskender bin Veşmgir tarafından oğlu Gilan Şah'a öğüt vermek amacıyla yazılmıştır. Keykâvus kendisinden sonra devletin başına oğlunun geçeceğini düşünerek oğluna -yaşadığı hayat tecrübelerinden hareketle- 44 başlıkta öğütler vermiş; yaşadığı, duyduğu, tanık olduğu olayları anlatarak oğlunun tecrübe kazanmasını amaçlamıştır. 18. yüzyılda Farsçadan Çağatay Türkçesine çevrilen eserde yer yer Yeni Uyğur Türkçesine ve Özbek Türkçesine ait birtakım ses ve şekil bilgisi, söz varlığı hususiyetleri görülse de eserin genel olarak klasik Çağatay Türkçesi özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Bu yazıda, Çağatayca Kâbüsnâme Tercümesinde yer alan eş ve yakın anlamlı ikilemeler ile zıt anlamlı ikilemeler tespit edilmiştir. İlk olarak eserde yer alan 44 başlık okunmuş, bu 44 başlıkta yer alan ikilemeler alfabetik sıraya göre listelenmiş, ikilemelerin anlamları verilmiş ve kökenleri (Ar.), (Ar.+T.), (Far.+T.), (Ar.+Far.), (Far.), (Moğ.), (T.) biçiminde gösterilmiştir. Ardından ikilemenin geçtiği örnek cümleler verilerek yazıdan faydalanacak kişilerin ikilemeyi metin üzerinde görmelerine imkân sunulmuştur. Son olarak da ikileme metinde kaç defa geçmişse "... X defa geçmiştir." biçiminde bir açıklamayla ikilemelere dair istatistikî bir veri sunulmuştur. Elde edilen veriler ışığında eseri Çağatay Türkçesine çeviren müstensihin üslubu, ifade gücü ve nesir olarak yazılan metin hakkında bazı çıkarımlarda bulunulmuştur.

Reduplications in the Chagatai Kâbüsnâme Translation

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 09.05.2024

Accepted: 22.08.2024

Published: 31.12.2024

Keywords:

Chagatai Turkish,
Chagatai Kâbüsnâme
Translation,
Reduplications.

Chagatai Kâbüsnâme Translation is a book of advice and ethics written in Chagatai Turkish in the 18th century. The work was written by Keykâvus bin İskender bin Veshmgir, a member of the Ziyarid dynasty of Iran, to give advice to his son Gilan Shah. Keykâvus, thinking that his son would be the head of the state after him, gave advice to his son under 44 headings based on his life experiences; he helped his son to gain experience by telling the events he lived, heard and witnessed. In the 18th century, the work was translated from Persian into Chagatai Turkish, and although some phonology, morphology and vocabulary features belonging to New Uyghur Turkish and Uzbek Turkish are observed, it is seen that the work generally reflects the characteristics of classical Chagatai Turkish. In this article, the synonyms, near-synonyms and antonyms in the Chagatai Kâbüsnâme Translation are identified. Firstly, 44 titles in the work are read, the doublets in these 44 titles are listed in alphabetical order, the meanings of the doublets are given and their origins are shown as (Ar.), (Ar.+T.), (Far.+T.), (Ar.+Far.), (Far.), (Mong.), (T.). Then, sample sentences in which the doubling occurs are given, allowing those who will benefit from the article to see the doubling on the text. Finally, a statistical data on the dichotomy is presented with an explanation in the form of "... X times." if the dichotomy occurs in the text. In the light of the data obtained, some inferences have been made about the style, expressive power and the text written in prose.

To cite this article:

Uygun, M. (2024). Çağatayca Kâbüsnâme Tercümesinde İkilemeler. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 8(2), 352-365. <http://dx.doi.org/10.51117/metder.2024.79>

*Corresponding Author: Muhsin Uygun, akademisyen66@gmail.com

Giriş

Eş görevli ki sözcüğün yan yana gelmek suretiyle oluşturduğu sözcük grubuna tekrar grubu adı verilmektedir. Tekrar grubunda anlamı güçlendirmek amacıyla sözcüklerin veya seslerin tekrarlanması durumu söz konusudur (Özkan-Toker-Aşçı, 2016, s. 65). Konuşma dilinde ve edebî eserlerde anlatımı kuvvetlendirmek, zengin hâle getirmek ve pekiştirmek maksadıyla kullanılan ikilemelere eski metinlerimizden itibaren tesadüf edilmekte ve ikilemeler önemli bir söz dizimi, söz varlığı ve anlatım biçimi unsuru olarak dikkati çekmektedir (Yastı-Tursun, 2022, s. 389).

Türk kültür ve medeniyet hayatının hiç kesintisiz üç bin yıldır devam ettiği var sayılacak olursa geçmişte elde edilen bilim ve tekniğin dilsel göstergeleri olan terimlerin büyük bir yekûn teşkil ettiği düşünülebilir. Bu sözcük ve terimler, ilk olarak inanç ve ibadet eksenindeydi. Sonraları bunlara ev aletleri, araba, at ve atçılıkla ilgili araç gereçler ile savaş araç gereçlerinin adları eklendi. Daha sonraki dönemlerde ise eğitim, sağlık, savaş ve barışla ilgili sözcükler terim olarak kabul edilmeye başlandı. (Kahraman, 2017, s. 139). Sözcük dağarcığımızın artması, edebî eserlerin vücut bulmaya başlamasıyla birlikte Türkçenin ifade tarzı da oluşmaya başladı ve ikileme olarak adlandırdığımız tür, ilk yazılı metinlerimizden bugüne kadar söz varlığımızda önemli bir yere sahip oldu. Eski Türkçeden bugüne kadar, farklı coğrafyalarında yazılmış olan Türkçe eserlerdeki -genelde- söz varlığı ve bu söz varlığının anlamsal boyutları -özelde ise- ikilemelerle ilgili birçok çalışma yapılmıştır (Ölmez, 1997; Ölmez, 1998; Şen, 2002; Toprak, 2005; Aksan, 2006; Şirin User, 2009; Taş, 2012; Ölmez, 2017; Çavdar, 2018; Özkan, 2021; Yastı-Tursun, 2022; Kocatürk, 2023 vb.).

Bu yazıda Çağatay Türkçesinin son döneminde, 18. yüzyılda yazılan Kâbüsnâme Tercümesindeki ikilemeler üzerinde durulmuştur. Çalışmamız oluşturulurken Serkan Şen tarafından hazırlanan “*Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*” ve Zuhal Kargı Ölmez tarafından hazırlanan “*Kutadgu Bilig’de İkilemeler I*” adlı çalışmalarda yer alan ikileme tasnifleri esas alınmış (K. Ölmez, 1997, s. 20; Şen, 2002, s. 1-4) ve bu doğrultuda eş ve yakın anlamlı ikilemeler ile zıt anlamlı ikilemeler tespit edilmiştir. Tespit edilen ikilemeler alfabetik olarak listeye alınmış ve ikilemeleri oluşturan sözcüklerin kökenleri gösterilmiştir. Yazımızda yer alan her ikileme için metinden 1 örnek cümle verilmiş ve metinde ikilemenin kaç defa geçtiğiyle ilgili istatistikî veriler yer almıştır.

İkilemeler, Türkçenin söz dizimi ile ilgili yapılan çalışmalarda tekrar grubu başlığında ele alınmıştır (Delice, 2012, s. 31; Özkan-Sevinçli, 2012, 44; Karahan, 2013, s. 60; Özkan-Toker-Aşçı, 2016, s. 65; Böler, 2019, s. 91 vb.). Çalışmamızda bu eserlerde tekrar gurubu ile ilgili çizilen sınırlılıklara uyulmuştur. Örneğin, yazımızda yer alan aş (T.) nân (Far.) “yemek, yiyecek, ekmek” ikilemesi metinde 1 defa aş nân, 2 defa aş ve nân biçiminde geçmiştir. Müstensihin her iki kullanımında da ikileme yapma kastının olduğu açıktır. Ancak aş ve nân yapısı tekrar grubundan ziyade bağlama grubu oluşturmaktadır ve bizim listemizde aş ve nân sözcüklerine ikileme olarak yer verilmemiştir. Çalışmamızda genel olarak Çağatayca Kâbüsnâme Tercümesinde yer alan ikilemelere yer verilmiştir, ancak metinde yer yer hoş-rüy (Far.) zîbâ (Far.) cemâl (Ar.) “güzel, süslü” gibi üçlemeler de görülmektedir. Bu üçlemeler de listemize dâhil edilmiştir. Metinde müstakil olarak (‘azâb ‘uqûbet “ceza, eziyet, azap”) kullanılan ikilemelerin birleşik fiiller içerisinde de yer aldığı (‘azâb ‘uqûbetler kıl- “eziyet etmek, işkence etmek”) örnekler bulunmaktadır. Böyle durumlarda ikileme tek madde olarak verilmiş, müstakil kullanım ile birleşik fiil içinde yer alan kullanım ayrı ayrı verilmemiştir.

İkilemelerin Listesi

aç- (T.) “göz açmak” yum- (T.) “göz kapamak”	Vaqtāki keselni körgeli barsa, uyquluğ gümān kılsa, vaqtāki kıçkırsa, cevāb bérse, ammā kişini tonumasa ve közini pat açıp yumsa yaman ʿalāmetdür (100a/7-9).	<i>aç- yum-</i> [1]
ʿ aql (Ar.) hüş (Far.) “akıl”	Vaqtāki sēn bir söz dēseñg, ol cevāb ayıtsa çarh birle tınābğa oħşar ki cümle ʿ aql hüş , fehmi hıredinğ anğa bend bolur (44a/10-12).	<i>ʿaql hüş</i> [1]
al- (T.) “almak” sat- (T.) “satmak”	Sevdā-ger aydı: Éy hıʿace, mén sevdā-gerdür-mén. Sevdā-gerlikniñ ĩarĩki almaq satmaq dur (95a/3-4).	<i>al- sat- 3, sat- al-</i> [2]
alğan (T.) bérgeñ (T.) “alacak verecek”	Bir sevdā-ger bir satığçığa miñg dīnār muʿāmele kılıp érđi. Muʿāmeleni aladurğan vaqtığa yétti. Sevdā-ger bile satığçı alğan bérgeñini ĩesāblaşıp üç noħūd altında ĩilāf kılıştılar (94b/1-3).	<i>alğan bérgeñ</i> [1]
ʿ ālim (Ar.) “akıllı, ālim” zīrek (Far.) “anlayışlı, aklı başında”	ʿ Ālim zīrek , dostluğ ʿahdide muħkem ĩalq birle dost bolğıl. Sēn hem dostlarıñg meřhūr bolğan birle meřhūr bolğay-sēn (78a/12-78b/1).	<i>ʿālim zīrek</i> [1]
altun (T.) “altın” kümüř (T.) “gümüř”	Nān birle alğan köñgölñi, altun kümüş birle alğalı bolma (116b/9).	<i>altun kümüř</i> [4]
ança (T.) munça (T.) “öyle veya böyle”	Né ĩnki sizde ança munça řükrāne ĩaqqı řābitdür dēgeli bolmas (3b/11-12).	<i>ança munça</i> [1]
andağçı (T.) mundağçı (T.) “öyle ya da böyle”	Hārūn aydı: Andağçı mundağçı , sēn bu yanğlığ derdnāk sözni méniñ yüzümge aytur mu-sēn? Hemme aqrabālarım kētip mén kim birle şaladur-mén? (20b/10-11).	<i>andağçı mundağçı</i> [1]
ārām (Far.) “dinlenme, istirahat” āřāyiř (Far.) “huzur, sükunet”	Ve peydā kıldım kim kéçeni ārām āřāyiř üçün ve āferīde kıldım kündüzni maʿīřet üçün (50b/2-3).	<i>ārām āřāyiř</i> [1]
ata (T.) ana (T.) “baba anne”	Bēřinçi bāb, ata ananınğ ĩaqqını tonumağniñ beyānıda (7a/8).	<i>ata ana</i> [21]
ʿ ayb (Ar.) “kusur, eksiklik, noksan, ayıp” ʿ illet (Ar.) “hastalık”	Her ʿ ayb illetniñ bir ʿalāmeti bolur, uşol ʿilletdin bilgeli bolur. (70a/5-6).	<i>ʿayb illet</i> [1]
ʿ azāb (Ar.) ʿ uķūbet (Ar.) “ceza, eziyet, azap”	...eger münkir bolsanğ řulm sitem birle séndin alurlar ve sēn ĩıyānet kılguçı bolur-sēn, kıyāmetniñ ʿ azāb uķūbetini gerdeniñge alıp barur-sēn (61b/3-4).	<i>ʿazāb uķūbet</i> [4]
bilgen (T.) “bilen” bilmegen (T.) “bilmeyen”	Büzürcimihür dédi: Bilgenimge bilmegenimge hem pādřāh inʿām héç néme bérmeýdür (21b/12-13).	<i>bilgen bilmegen</i> [1]
bolğan (T.) “olan” bolmağan (T.) “olmayan”	Bilgil ve āğāh bolğıl éy oğul, bu ʿālemde bolğan bolmağan némerselerdin héç némerse yoķtur ki anı ĩalāyık tonumağaylar (1b/5-6).	<i>bolğan bolmağan</i> [1]
ceng (Far.) cedel (Ar.) “kavga, münakařa, tartıřma”	Sēn ĩıyānet kılmay ĩıyānet kılguçı ve bed-diyānet birle meřhūr bolur-sēn ve ceng cedel ĩuřümetge şalur-sēn (61b/1-2).	<i>ceng cedel</i> [1]

cevr (Ar.) sitem (Ar.) “eziyet, cefa, zulüm”	Andın ayturlar ki: Fülân pādşāh cevr sitem tıgını bülep bu nev° leşker-i °azımğa andağ at saldı kim hemmesini bir hamlende kaçurup neht nā-būd kıldı (80b/10-12).	<i>cevr sitem</i> [1]
çonğ (T.) “büyük” kiçik (T.) “küçük”	Hudāy te°ālānıñ bendeleridin çonğ kiçik méniñ kaçımğa kélđi ve méniñ °adāletimdin behre-mend boldılar ve héç kişi méniñ hizmetimge kélmedi ki méniñ şefkat ve merhāmetimdin behre-mend bolmağay (25a/8-10).	<i>çonj kiçik</i> [1]
dānā (Far.) hired-mend (Far.) “bilgili ve akıllı”	Anıñ üçün ki tola sözlüg kişi eger çendi ki dānā hired-mend bolsa hem °avāmü'n-nās anı bī-hired katarıda sanarlar (23a/2-4).	<i>dānā hired-mend</i> [1]
derd (Far.) miñnet (Ar.) “sıkıntı, keder, dert”	Çünki °aşıq bolğan halk, yārga vişāl içre °ıyş °işret cāmını tatarlar veyā firāknıñ derd miñnet ge irzimes (43b/8-9).	<i>derd miñmet</i> [2]
derd (Far.) renc (Far.) “sıkıntı, dert”	Pes ol kişiniñ hoşnūdluğın izdegil ki her sā°atde özide derd renci köredurğan bolsa (31a/8-10).	<i>derd renc</i> [2]
derviş (Far.) “fakir” tüvān-ger (Far.) “zengin”	Yüzdin ziyādereki téve anıñ yükini tartar érđi. °Arrābe oturup hıramān yol yürür érđi. Derviş tüvān-ger anıñ birle hem-rāh érdiler (5b/7-8).	<i>derviş tüvān-ger</i> [1]
deşt (Far.) beyābān (Far.) “çöl, bozkır, sahra”	Hākim dédi: Mükāfāt künde hāsā ki Hudāy °azze ve celle, mañga séniñ dék cezā bérgey, eger bilsem érđi ki méniñ séniñ mertebemiz téñ bolur, hergiz deşt beyābānları kézip kélmes érdim (5b/12-6a/2).	<i>deşt beyābān</i> [1]
deşt (Far.) şahrā (Ar.) “çöl, bozkır, sahra”	Bāğlarda ve şahrālarda mey içmekni iptidā kılmāğıl ve eger mey içseñ mestlikge yéter vaqtığa öyünğge yangıl ve mestlikni öyünğde kılgıl ki çehār dīvārniñ sāyesi dıraht sāyesidin hūbrakdurlar ki kişi öz öyide pādşāh yangılığ öz mülkide. Deşt şahrāda kişi garıbdür (35b/12-36a/3).	<i>deşt şahrā</i> [1]
dost (Far.) “dost” düşmen (Far.) “düşman”	Dost düşmeni ñge şirin sözlüg bolğıl çe şirin sözlük cādülüknıñ ékkinçi mertebesidür (83a/4-5).	<i>dost düşmen</i> [2], <i>düşmen dost</i> [3]
égin (T.) ayağ (T.) “üst baş, kılık kıyafet”	Égin ayağ ıñnı pāk kılgıl ve na°ra tartadurğanlarıñ qolunğğa kéltürgil tā inki her nükte aytur-sén, olar na°ra tartıp meclisni germ kılgaylar (89a/8-10).	<i>égin ayağ</i> [3]
ékeçi (Moğ.) siñgil (T.) “abla, kız kardeş”	Hizmet-kārlarıñ andağ tutğıl ki hizmetge çıdamay kaçmağay ve saklaydurğanı yahşı ücüre ve lāyık cezā birle saklağıl ki bir obdan kişiniñ işi, ékki yaman kişiniñ işidin hūbrakdur ve bende ve kenizeklerni öy içide andağ tutğıl ki birbirlerini ékeçi siñgil dék bilgeyler (66b/8-11).	<i>ékeçi siñgil</i> [1]
ékkilik (T.) dülik (Far.+T.) “iki	Her némerse ki ékkilik dülik sıfatıda	<i>ékkilik dülik</i> [1]

olma durumu, ikilik”	bolsa yā mürekkebi bolup ékki bolur (2b/2-3).	
emr (Ar.) fermān (Far.) “buyruk, emir, ferman”	Eger sēn méniñg <i>emr fermān</i> ımdın çıqıp Sēmerqandge qaşdı kılsañg hemme ʿālemni séniñg üzre tépretür-mén (110a/4-5).	<i>emr fermān</i> [1]
éşik (T.) kiryās (Far.) “kapı, eşik”	Anıñg ʿalāmeti oldur ki anı <i>éşik kiryās</i> ğa, pāyege tartsañg çep ayağını ilgeri koyar (70a/12-13).	<i>éşik kiryās</i> [1]
fehmi (Ar.) idrāk (Ar.) “anlama, anlayış, idrak”	Zehrni nūş-dārū gümān kılğan nā-dānlıqdur ve hūner-mendleriñg <i>fehmi idrāk</i> ığa baq... (13a/12-13).	<i>fehmi idrāk</i> [5]
fehmi (Ar.) “anlama, idrak” hired (Far.) “akıl”	Vaqtāki sēn bir söz déseñg ol cevāb ayıtsa çarh birle tınābğa oħşar ki cümle ʿaql hūş, <i>fehmi hired</i> ıñg anğa bend bolur (44a/10-12).	<i>fehmi hired</i> [1]
fikr (Ar.) endīşe (Far.) “düşünce, fikir”	Hāfıza, <i>fikr endīşe</i> öz mekānıdın taşkarı bolur, bularnı basıp ala'lmas (51a/4-5).	<i>fikr endīşe</i> [1]
gūlam (Ar.) dedek (Far.) “hizmetkar, halayık”	...sēn ʿaziz körgenni minnet-dār tutmas ve eger hʿār tutsañg kaçıp kéter ve <i>gūlam dedek</i> ni andağ yérđin alğıl ki ol öyde hʿār meşakkatlıg yürgen bolğay (66a/6-7).	<i>gūlam dedek</i> [1]
had (Ar.) endāze (Far.) “sınır, ölçü, miktar”	Meger <i>had endāze</i> side cemʿ kılssa helāk bolmaqnıñ nişānesi érmesdür (107a/5-6).	<i>had endāze</i> [1]
hʿār (Far.) haķır (Ar.) “değersiz, aşağı, küçük, hakir”	Düşmeniñg birle zāhirde muķāvemət kılğıl, velikin anı hʿār bilmeğil, eger düşmen haķır bolsa mu ķavī düşmen dék bilgil, bu <i>hʿār haķır</i> dür demegil ki... (80a/7-8).	<i>hʿār haķır</i> [1]
hāş (Ar.) “seçkin kişi” ʿām (Ar.) “sıradan halk”	Dānā bolsañg özünğni nā-dān iʿtikād kılğıl tā örğenmek yolu sañga oçuķ bolğay ve héç sözni sındurma, sitāyiş hem kılmağıl, ayıtğucınıñg ʿaybı ve hūneri sañga maʿlūm bolğay ve sözni <i>hāş ʿām</i> ğa bir tariķada sözlegil tā hikmetdin maʿlūm bolğay... (22b/7-10).	<i>hāş ʿām</i> [1]
hezl (Ar.) mutāyebe (Ar.) “latife, şaka”	Yaʿnī <i>hezl mutāyebe</i> yaman fiʿlleriñg evvelidür (41a/6-7).	<i>hezl mutāyebe</i> [12]
hoş-rüy (Far.) zibā (Far.) cemāl (Ar.) “güzel, süslü”	Buħārālıg bir sevdā-gerniñg <i>hoş-rüy zibā cemāl</i> bendesi bar (45b/1).	<i>hoş-rüy zibā cemāl</i> [1]
hūy (Far.) “huy” vazʿ (Ar.) “tavır, hāl”	Maʿşūknıñg <i>hūy vazʿ</i> ını körgende anı vişāl bilmes-sēn (43b/12-13).	<i>hūy vazʿ</i> [1]
hūner (Far.) pīşe (Far.) “sanat, meslek, iş”	Velikin mén ança ki şart kifāyetdür, dedim ve eger sañga özge sıfatlardın kılmaķ ve bolmaķ ittifaķ tüşse çün ānçi dehķānçılıķ veyā özge <i>hūner pīşe</i> anıñ şartlarını saķlağıl (120b/7-9).	<i>hūner pīşe</i> [1]
ʿişķ (Ar.) muħabbet (Ar.) “aşk, sevgi”	Pes eger vaqtāki ittifaķ bolup bir kişiniñg ʿişķ <i>muħabbeti</i> köñglünğni hoş kılssa ol vaqtda köñglünğ feyide bolğıl (43b/4-6).	<i>işķ muħabbet</i> [3]
ʿiys (Ar.) ʿişret (Ar.) “zevk sefa, eğlence”	Çünki ʿaşıķ bolğan halk, yārga vişāl içre ʿiys <i>işret</i> cāmını tatarlar (43b/8).	<i>iys işret</i> [4]
ʿilm (Ar.) dāniş (Far.) “bilme, bilim, ilim”	Né ʿilāc kılray ki henüz ʿilm <i>dāniş</i> yolıda fiyādedür-mén ve eger bilsen	<i>ilm dāniş</i> [2]

	hem ayıtğanımınñ menfa [°] ati yokdur ki mén atamdın eşitgenning hemmesini saña aydım ve saña melâmet yétmegüsüdür (86b/11-13).	
îmâ (Ar.) işâret (Ar.) “işaret”	Andın kâyin °Ahmed Râfi [°] kılğan îmâ işâret ni beyân kıldı (112b/7-8).	<i>îmâ işâret</i> [2]
in[°]âm (Ar.) ihsân (Ar.) “hediye, lütuf”	Ebubekr Kuhtânîğa hil [°] atler bérip in[°]âm ihsân lar kılıp °ulemâlar arasında yokkârı orun bérip olturguzdı (110b/12-111a/1).	<i>in[°]âm ihsân</i> [1]
qâdr (Ar.) kıymet (Ar.) “kadir, kıymet”	Halk ara qâdr kıymeti yok kişini tirigler qatarıda sanamağıl (26a/3-4).	<i>qâdr kıymet</i> [4]
kéçe “gece” kündüz “gündüz”	Yette kéçe kündüz dür ki teşne ve gursenedür-mén (11b/12-13).	<i>kéçe kündüz</i> [5]
kelâm (Ar.) kelime (Ar.) “konuşma, söz, kelam”	Ûa [°] âm yérde hâzır bolğay. Halk kelâm kelime kılğaylar ki şart-ı İslâmdu (33b/2-3).	<i>kelâm kelime</i> [1]
kéliş (T.) barışlığ (T.) “gelici ve gidici, gelişli gidişli”	Aydı éy oğul, kéçe ve kündüz kéliş barışlığ durlar (25b/2).	<i>kéliş barışlığ</i> [1]
kem (Far.) “az” ziyâde (Ar.) “çok”	Rızq, ezelde kısmet kılınğandur. Andın kem ziyâde bolmay saña kélgüsüdür (8b/1).	<i>kem ziyâde</i> 1 defa geçmiştir.
kılğan (T.) “yapan” kılmağan (T.) “yapmayan”	Tola tefişler bardur ki kılğandın kılmağan hübrağdur (92b/12-13).	<i>kılğan kılmağan</i> [1]
kul (T.) dedek (Far.) “hizmetkar, kul”	Yigirme üçünçü bâb; kul dedek almağnıñ beyânında (1a/4).	<i>kul dedek</i> [1]
le[°]im (Ar.) bahillik (Ar.+T.) “cimrilik”	Éy oğul, bu dégenlerim hemmesi sénde mevcüd bolmasa hem tolarakı bolğay. Çün ânki nökerlikdin nân yémek ve bi-hüde sözlemekni bilserğ ol le[°]im bahillik dur (108b/12-109a/1).	<i>le[°]im bahillik</i> [1]
luğf (Ar.) kerem (Ar.) “iyilik, lütuf”	Velikin lafz, luğf kerem kılmaq ve mihmân-dârlık ve Hudânı tonumağ ve éginni arığ kéymek ve şalâh birle bolmaq... (125b/13-126a/2).	<i>luğf kerem</i> [1]
luğf (Ar.) “iyilik, iyilik etme, lütuf” merhamet (Ar.) “merhamet”	İskender aydı: Düşmenlerimni luğf merhamet birle ve dostlarımni dostluğ °ahdini muhkem bağlamağ birle qolğa kéltürdüm... (77b/9-10).	<i>luğf merhamet</i> [1]
mâl (Ar.) “mal” emvâl (Ar.) “mallar”	Barıp şehr çoñğlarını yığıp bu kişiniñ mâl emvâl , mülk emlâkıını alıp barıp °âmilni dârğa asıp öltürgil (118a/11-13).	<i>mâl emvâl</i> [1]
mekr (Ar.) hîle (Ar.) “aldatma, hile”	Ol kişi néçe mağall zindânda yatıp bir mekr hîle birle zindândın kaçıp Ğaznıñge bardı (118a/1-3).	<i>mekr hîle</i> [2]
mekr (Ar.) firib (Far.) “aldatıcı, hilekâr”	...ve cehd kılğıl tâ ıssığ ve savuğ ve açlık ve teşnelikge hüy kılğay-sén ve âsâyışde israf kılmağıl tâ zarüret bolsa âsânraq bolğusudur v özünğ kıladurğan işni kişiğe i [°] timâd kılmağıl ki dünyâ hem mekr firib dür (96a/1-3).	<i>mekr firib</i> [1]
menzil (Ar.) mekân (Ar.) “ev, yer, yurt, mekân”	Andağ eşitipdür-mén ki: İskender-i Zül [°] -karnayn etraf-ı cânibni kézip hemme °âlemni musahhar kıldı. Menzil mekân ğa yanmağnıñ h [°] âhişini kılıp Dâmgânğa yétgende ecel leşkeri °ömr binâsını hârab	<i>menzil mekân</i> [1]

	kılmakğa yétti (82b/3-5).	
mihr (Far.) muḥabbet (Ar.) “sevgi”	Zīnhār özünğdin uluğ ḥatun almağıl, bolğay ki kız ḥatun alğıl ki anıñ könglide séniñ mihr muḥabbet niñdin bölék kişiniñ tama ^c ı könglide keçmes (72a/10-12).	<i>mihr muḥabbet</i> [1]
mülk (Ar.) “mülk” emlāk (Ar.) “mülkler”	Derḥāl neçe gulāmlarını buyurđ: Barıp şehr çoñğlarını yığıp bu kişiniñ māl emvāl, mülk emlāk ını alıp barıp ^c āmilni dārğa asıp öltürgil (118a/711-13).	<i>mülk emlāk</i> [1]
nā-dān (Far.) cāhil (Ar.) “cahil”	Ammā nā-dān cāhil lerini ādem bilmegil, ^c ālim ve hūner-mendlerini dānā bilgil ve türk cāhilleri zāhid bilmegil, türk nā-dān ḥalklar birle şöḥbet tutmağıl (15a/9-11).	<i>nā-dān cāhil</i> [1]
nān (Far.) “ekmek, yemek” nemek (Far.) “tuz”	Nān nemek yégen öy égesini ğırbet kılmağay ve ḥalkğa dürüştlük kılmağay (124b/13-125a/1).	<i>nān nemek</i> [1]
neht (Ar.) nā-būd (Far.) “ağlatma, inletme, inleme”	Fülān pādşāh cev̄r sitem tıgını bülep bu nev ^c leşker-i ^c azımğa andağ at saldı kim hemmesini bir ḥamlede kaçurup neht nā-būd kıldı (80b/11-12).	<i>neht nā-būd</i> [1]
neng (Far.) ^c ār (Ar.) “utanma”	Zehrni nūş-dārū gūmān kılğan nā-dānlıkdur ve hūner-mendleriniñ fehm idrākiğa baq, eger sorsañğ bī-hūner ve bī-ḥiredlik birle nām āvāze çıkarıp nān kolğa keltürgeli bolsa bī-hūner, bī-ḥired bolğıl ve ger né hūner örgengil ve örgenmek ve eşitmekdin neng ^cār kılmağıl... (13a/12-13b/2).	<i>neng ^cār</i> [2]
obdan (Far.) pāk (Far.) “iyi, temiz, güzel”	Bu üç fiyāleni selāse-i gassāle démek, obdan pāk kılğuçı démek bolur (35b/12-13).	<i>obdan pāk</i> [1]
zāhid (Ar.) taḳvā-dār (Ar.+Far.) “takva sahibi”	...ve her-çend pāk zāhid taḳvā-dār bolsañğ hem özünğni sitāyiş kılmağıl ki özige öziniñ lāzımlıknı héç kişi eşitmesler. (23a/5-6).	<i>zāhid taḳvā-dār</i> [1]
pend (Far.) naşīḥat (Ar.) “öğüt, nasihat”	Ḥālamağan kişiğe pend naşīḥat kılmağıl (10a/2-3).	<i>pend naşīḥat</i> [5]
pest (Far.) kiçik (T.) “alt kademede, makam mevki olarak alt kademede olan”	Hemmedin nā-dānraq ol kişidür ki pest kiçik kişi uluğ mertebe tapsa anğa uşol pest kiçiklik közi birle qaralağay (26b/2-4).	<i>pest kiçik</i> [1]
pulsız (Far.+T) “parasız” nā-murād (Far.+Ar.) “yoksul”	Her ^c aşık ki pulsız nā-murād dur qarı bolsa hergiz murādığa yétmes (43a/13).	<i>pulsız nā-murād</i> [1]
renc (Far.) elem (Ar.) “dert, keder, sıkıntı”	Şākird dédi: Ey ḥakīm, bu sözdin sizge né renc elem yétti ki yığlar-siz? (16a/1-2).	<i>renc elem</i> [3]
renc (Far.) miḥnet (Ar.) “sıkıntı, dert, keder”	...velikin bu yañlığ bolmak ve kılmak, her kişiniñ qolidin kélmes, meger kérek kim ^c ākıl ve dānā bolğay tā ^c işq renc miḥnet ağırıda andağ ki ^c işq ağırıkdur ki Muhammed Zekeriyā-yı ḥakīm Kānūn dégen kitābda bu ağırıkniñ sebebini ve dā- (9) rūsını zıkr kılıpdur (44b/6-9).	<i>renc miḥnet</i> [1]

renc (Far.) meşakkat (Ar.) “sıkıntı, dert, keder”	Çün ānçi dāyim rūze tutmaq, ağır yük kötermek ve yırağ sefer kılmak, hemişe bedenni renc meşakkatde tutmaq , tola mücāma ^{at} kılmak ve yana muñga oğşa némerseler birle devā aytıpdurlar (44b/9-11).	<i>renc meşakkat</i> [10]
resm (Ar.) tarīka (Ar.) “yöntem, usul, tarz”	Ammā ‘ilmī ki hünerge ta ^{allu} kı bardur, tabīblik ve münecimlik ve ‘ilm-i hendeseni bilmeklik ve şā ^{ir} lık ve bularğa oğşadur ve bularınığ her biriniğ tarīkası bardur ve bularınığ her biriniğ tarīkası bardur, eger kişi bularınığ resm tarīkası nı bilmese esirge oğşadur... (86a/12-87b/1).	<i>resm tarīka</i> [1]
rızk (Ar.) naşibe (Ar.) “rızk”	Her rızk naşibe ki Hudāy te ^{alā} dın sañga bolupdur, elbette sañga yétgüsüdür (58a/10-11).	<i>rızk naşibe</i> [1]
şābit (Ar.) ber-pā (Far.) “sabit, ayakta”	Evvelki kısım oldur ki beden şābit ber-pā turmağlıkı anınığ birledür, ékkinçi kısım oldur ki beden şābit ber-pā turmağlıkını anınığ birle ümmid tuta'lur... (98a/9-11).	<i>şābit ber-pā</i> [2]
sa^y (Ar.) kūşiş (Far.) “çalışıp çabalama, gayret, çaba”	Rızk, ezelde kısmet kılınığandır. Andın kem, ziyāde bolmay sañga kélgüsüdür. Sa^y kūşiş birle ziyāde bolmas (8b/1-2).	<i>sa^y kūşiş</i> [11]
sebze (Far.) hurrem (Far.) yeşertme, canlandırma”	‘Āmil-i bi-nevā, kuruğ dirahge oğşadur ki özi şāh, berg peydā kılmağunça yana birni sebze hurrem kıla'lmas (115a/8-9).	<i>sebze hurrem</i> [1]
sehv (Ar.) ğalağ (Ar.) “hata, yanlış”	Almaq ve bérmeğe teşvişsiz bolmağıl, satğandın kéyin teşviş kılmağıl ve öz işleriniğninğ hemmesini kişiniğ kolığa taşlamağıl bolğan menfa ^{at} ve ziyānnı ser-hesāb barıp hatge fütip turğıl tā sehv ğalağ dın emīn bolğay-sén... (96b/8-11).	<i>sehv ğalağ</i> [1]
sevgend (Far.) yād (Far.) “yemin, ant”	Hāl uşbu tarīka boldı ve sevgend yād kıldı kim méniğ bu aḥvāldin héç haberim yoktur (112b/2-3).	<i>sevgend yād kıl-</i> [1]
şihhat (Ar.) selāmet (Ar.) “sağlıklı, sıhhatli”	Çün ānçi ğam ve ğazab ve kórkuñç ve muñga oğşa némerseler ve bu her biri beden içre ber-vech-i i ^{tidāl} bolsa beden şihhat selāmet bolur (99a/3-5).	<i>şihhat selāmet</i> [1]
şād (Far.) hurrem (Far.) “mutlu, sevinçli”	Düşmenge ğālib kélip helāk kılsañğ şād hurrem bolğıl , öz eceli bile ölse şād-mān bolmağıl ki sén hem ölmey kalmas-sén (82a/10-12).	<i>şād hurrem</i> [1]
şefkat (Ar.) “şefkat” merḥamet (Ar.) “merhamet”	Ammā tā ki kız bala öyde bolsa hemişe anğa şefkat merḥamet birle bolğıl ki kız bala ata anasınığ yesiridür (75b/12-13).	<i>şefkat merḥamet</i> [1]
şerm (Far.) “utanma” bī-şerm (Far.) “utanmama”	Mağşad ḥāşıl bolmasığkı şerm-ğinlikniğ netincesidür ve şermniğ bī-şermniğ maḥalli ve cāyını bilmek	<i>şerm bī-şerm</i> [1]

	kérek... (15a/6-7).	
şerm (Far.) hayā (Ar.) “utanma, haya”	Ayıpduurlar ki: Yağşılığ ve obdanlıknıñ ibtidası şerm hayā dur (15a/8-9).	<i>şerm hayā</i> [2]
şikār kılamak (Far.+T.) av avlamak (T.) “avlamak, avlanmak”	On sékkizinçi bāb; şikār kılamak av avlamak nıñ beyānıda (1a/1).	<i>şikār kılamak av avlamak</i> [1]
téñg (T.) berāber (Far.) “denk, eşit, aynı”	Mükāfāt vaqtıda séniñg ve méniñg, her ékkimizniñ cezāsı téñg berāber bolğusıdur ki sén bu āsāyiş birle yürür-sén ve mén bu miñnet ve meşakqat birle kün köçürür-mén (5b/11-12).	<i>téñg berāber</i> [1]
tevāzu ^c (Ar.) ikrām (Ar.) “hürmet, ikram”	...likin mihmānī bolğay ki mihmānlıqğa, mihmān haqqını bercā kéltürey démekge irzige, mihmānım dép tevāzu ^c ikrām kılğalı yarağay (40a/3-5).	<i>tevāzu</i> ^c <i>ikrām</i> [2]
tinç (T.) āsāyiş (Ar.) “rahat”	Ve yana dédi: Né üçün tinç āsāyiş birle bolur, ol kişi ki pādşāhlar birle āşinālıqı bolğay (25b/6-7).	<i>tinç āsāyiş</i> [1]
tīr (Far.) nāvek (Far.) “ok”	°Adüvvdin eger yétse bülbül nevāsı Anı anğlağıl tīr nāvek şadāsı	<i>tīr nāvek</i> [1]
tola (T.) ziyāde (Ar.) “çok”	Andın kéyin germ-hānege kirip bir sâ ^c at olтурğıl ve başıñnı anda yuğıl ve germ-hānede tola olтурmağıl, tola ziyāde ıssıg, ziyāde savuğ su isti ^c māl kılmağıl (49a/2-4).	<i>tola ziyāde</i> [3]
türk (T.) cāhil (Ar.) “cahil”	Ammā nā-dān cāhillerni ādem bilmegil, °ālim ve hūner-mendlerni dānā bilgil ve türk cāhillerni zāhid bilmegil, türk nā-dān haqqılar birle şöbet tutmağıl (15a/9-11).	<i>türk cāhil</i> [1]
türk (T.) nā-dān (Far.) “cahil”	Ammā nā-dān cāhillerni ādem bilmegil, °ālim ve hūner-mendlerni dānā bilgil ve türk cāhillern zāhid bilmegil, türk nā-dān haqqılar birle şöbet tutmağıl (15a/9-11).	<i>türk nā-dān</i> [1]
uruğ (T.) toğkan (T.) “akraba”	...ve hemme kişilerni Hudā rızāsı üçün tanuğıl, husūşen uruğ toğkan larınıñnı Hudā rızāsı üçün hācetini revā kılğıl (13a/5-6).	<i>uruğ toğkan</i> [1] <i>uruğ toğkan</i> [3]
yağşı “iyi” yaman “kötü”	Eger ğamıñg ve şādılığınğ bolsa ol kişige ayıtğıl ki ğam-ğūsārınğ bolğaydur ve endüh, ğam ve şādılıqı her kişi aldıda āşikārā kılmağıl ve her yağşı yaman ğa derhāl şād-mān ve ğam-ğın bolmağıl ki bu küdekler işidür (12b/9-11).	<i>yağşı yaman</i> [1]
yār (Far.) yāver (Far.) “dost, arkadaş”	Biğānedin öylegil ki tā biğāneni öz kılğay-sén. Bir kuvvetinğ ékki bolup ékki tarafından sañga yār yāver feydā bolur (75b/3-4).	<i>yār yāver</i> [1]
yaş (T.) yigit (T.) “genç”	Éy oğul; her-çend yaş yigit -sén, Hudāy °azze ve celleni ferāmüş kılmağıl... (28b/5-6).	<i>yaş yigit</i> [3]
yavuğ (T.) toğkan (T.) “akraba”	Ammā derhāl hükm kılmağıl, hūb izdep fesād, salāhını anğlağandın kéyin	<i>yavuğ toğkan</i> [1]

	vâcib bolsa hüküm kılğıl, vezîrniñ qayaşlarığa yaşılıq kılğıl, ammâ vezîrniñ yavuş toğkan larığa manşib bérmeğil (117a/13-117b/2).	
yémek (T.) “yemek” içmek (T.) “içmek”	Ve yana dépdür: Her bende ki anı halâyıq alurlar ve saturlar, ol bendeni âzâdrağ bilgil, ol kişidin ki yémek içmek niñ kılıdır (26b/11-12).	<i>yémek içmek</i> [3]
za'if (Ar.) “güçsüz, zayıf” nâçiz (Far.) değersiz, küçük”	Pes şubu cihetdin dédim ki: Ey oğul, düşmenni za'if nâçiz körüp anı ‘ayb körmegil ve héç hâlde düşmendin emîn bolmağıl, huşuşen öy arasındaki düşmendin gâfil bolmağıl (81b/8-10).	<i>za'if nâçiz</i> [1]
zühd (Ar.) taqvâ (Ar.) “takva”	Ëy oğul, eger pâdşâhlıkğa yétsenğ pârsâ bolğıl, ya ^c ni zühd taqvâ birle ve perhîz-kâr bolğıl... (116b/13-117a/1).	<i>zühd taqvâ</i> [2]

Sonuç

Çalışmamızın neticesinde Çağatayca Kâbüsnâme Tercümesinde toplam 102 adet ikilemenin kullanıldığı tespit edilmiştir.

1. Eserde yer alan 102 adet ikilemenin 15 adedi zıt anlamlı sözcüklerin (**hâş** “seçkin kimse”, **âam** “sıradan halk”, **çong** “büyük” **kiçik** “küçük”, **keçe** “gece” **kündüz** “gündüz”, **yaşşı** “iyi” **yaman** “kötü”, **ziyân** “zarar” **süd** “fayda” vb.) birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur.

2. 87 adet ikilemenin eş ve yakın anlamlı sözcüklerin (**ışk muhabbet** “aşk, sevgi”, **pend naşihat** “öğüt, nasihat”, **tola ziyâde** “çok”, **uruğ toğkan** “akraba”, **yaş yigit** “genç” vb.) beraber kullanılmasıyla oluştuğu görülmüştür.

3. Metinde geçen ikilemelerin büyük çoğunluğu müstakil olarak kullanılmıştır. Ancak **dânâ hured-mend bol-** “bilgili ve akıllı olmak”, **hezl mutâyebe kııl-** “şaka yapmak, latife etmek”, **kelâm kelime kııl-** “konuşmak”, **neht nâ-büd kııl-** “ağlatıp inletmek, perişan etmek”, **pend naşihat kııl-** “nasihat etmek”, **sa^cy küşiş kııl-** “çalışıp çabalamak” vb. biçimde birleşik fiil kalıbı içinde yer alan ikilemeler de bulunmaktadır.

4. Çağatayca Kâbüsnâme Tercümesinde yer alan ikilemelerin Arapça, Farsça, Moğolca, Türkçe kökenli sözcüklerin birlikte kullanılması sonucunda oluştuğu saptanmıştır. Bu ikilemeleri oluşturan sözcüklerden her ikisinin Arapça+Arapça, Farsça+Farsça, Türkçe+Türkçe vb. biçimde olduğu örnekler bulunduğu gibi Arapça+Farsça, Arapça+Türkçe Farsça+Türkçe, Moğolca+Türkçe biçiminde oluştuğu örneklerin de var olduğu gözlemlenmiştir.

5. Müstensihin Kâbüsnâme’yi Farsçadan Çağatay Türkçesine çevirdiği bilinmektedir. Müstensihin çeviriyi yaparken anlatıma güç katmak ve anlatımı daha zengin hâle getirmek için 110 adet ikilemeyi kullanmış olması; onun Türkçeyi haiz, bilgili, iyi eğitim almış bir kişi olduğunu ortaya koymaktadır.

Etik Beyan

Bu çalışma “Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Kâbüs-nâme Tercümesi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Dizin-Ekler Dizini)” adlı doktora tezimizin “Çağatayca Kâbüsnâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin-Ekler Dizini-Tıpkıbasım)” adıyla yayınlanan kitap hâlinde üretilmiştir.

Finans

Finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG)

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: 4 Kaliteli Eğitim

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: 16 Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar.

Kaynaklar

- Aksan, Doğan. (2006). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Engin Yayınevi.
- Böler, T. (2019). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Kesit Yayınları.
- Çavdar, Y. (2018). “Kemal Tahir’in ‘Devlet Ana’ Adlı Romanında İkilemeler”. *Turkish Studies*, Volume 13/12, Spring 2018, s. 111-138.
- Delice, H. İ. (2012). *Türkçe Sözdizimi*. Kitabevi Yayınları.
- Kahraman, M (2017). “Türk Dilinin Terimsel Gelişim Sürecine Tarihi Bakış”. *Medeniyet ve Toplum Dergisi C 1, S 1*, s. 137-160.
- Karahan, L. (2013). *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ Yayınları.
- Kargı Ölmez, Z. (1997). “Kutadgu Bilig’de İkilemeler (1)”. *Türk Dilleri Araştırmaları 7*: 19-40.
- Kargı Ölmez, Z. (1998). “Kutadgu Bilig’de İkilemeler (2)”. *Bahşi Ögdisi 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klau Röhrborn Armağanı*, Freiburg-İstanbul, 235-260: Simurg Yayınları.
- Kocatürk, O. (2023). “Memlûk Sultanı Kansu Gavri’nin Şiirlerinde Tasavvufî Bir Kavram Olarak ‘Terk’”. *İstem 42*, s. 39-64.
- Ölmez, M. (2017). “Eski Uygurca İkilemeler Üzerine”, *Belleten 65-2*, s. 243-311.
- Özkan, M. -Sevinçli, V. (2012). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)*. NK Akademik Kitaplar.
- Özkan, A. – Toker, M. – Aşçı, U. (2016). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Palet Yayınları.
- Özkan A. F. (2021). “Daşakarmapathâvadânamâlâ’da Üzüntü Bildiren Duygu Sözcükleri”. *Medeniyet ve Toplum Dergisi 5 (2)*, s. 164-172.
- Şen, S. (2002). *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taş, İ. (2012). “Kutadgu Bilig’de İkilemeler”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 60 (2)*, s. 43-96.
- Toprak, F. (2005). “Harezmi Türkçesinde İkilemeler”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi V/2*, s. 277-292.
- User, H. Ş. (2009). *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları (Söz Varlığı İncelemesi)*. Kömen Yayınları.
- Uygun, M. (2019). *Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Kâbüs-nâme Tercümesi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Dizin-Ekler Dizini)*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uygun, M. (2021). *Çağatayca Kâbüsnâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin-Ekler Dizini-Tıpkıbasım)*. Palet Yayınları.
- Yastı, M. & Tursun, A. (2022). “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın romanlarında ikilemeler”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (29)*, s. 388-402.

EXTENDED ABSTRACT

Chagatai *Ķâbûsnâme* Translation is a book of advice and ethics written in Chagatai Turkish in the 18th century. The work was composed by Keykâvus bin Iskender bin Washmgir, a member of the Ziyarid dynasty of Iran, to give advice to his son Gilan Shah. Keykâvus, thinking that his son would be the head of the state after him, gave advice to his son - based on his life experiences - on 44 topics such as buying horses, saying good and bad words, youth and old age, eating, drinking wine, being a guest and entertaining guests, playing games, falling in love, going to the bathhouse, sleeping, hunting, fighting, keeping relics, taking concubines, getting married, knowing the rights of parents, raising children, making friends, learning science, learning the science of medicine, reading poetry, being a poet, being a vizier; He wanted his son to gain experience by narrating the events he had lived, heard and witnessed. Translated in the 18th century from Persian into Chagatai Turkish, the work reflects the characteristics of classical Chagatai Turkish in general, although some phonology, morphology and vocabulary features belonging to New Uyghur Turkish and Uzbek Turkish are observed.

The Chagatai copy of the Chagatai *Ķâbûsnâme* Translation that we are working on is in the British Museum in England, Or. 9661 in the British Museum in England. As in most of the Chagatai works, the copy is written in the nestalik calligraphy with no movements. It consists of 256 pages in total, with one or a few pages missing from the beginning and end. There are thirteen lines on each page. The transcriber started writing the work by listing the titles that constitute the subject of the work. Since the work is incomplete from the beginning, the topics in the work start from the eighteenth chapter. The topics of the first seventeen chapters can be determined from the titles in the text. There are forty-four chapters in this translation, as in the original *Qâbûsnâma*. Forty-three of these chapters are complete, but the forty-fourth chapter is incomplete because the work is missing one or more pages from the end. In the introduction, the names of the topics from the eighteenth chapter to the forty-fourth chapter are given. The names of these chapters in the introduction sometimes do not match the names in the text.

A dilemma is formed by the repetition of the same word in order to add strength to the meaning, and by the use of words whose meanings are close to each other, opposite or whose sounds evoke each other. Writers and poets have frequently used doubling in their works for many reasons such as adding power to their expressions, getting rid of monotony, and having an effective style. It is seen that doubling is frequently used both in historical works and in contemporary works. Idioms are important elements not only in written literature but also in oral culture. Every individual can frequently use dilemmas in daily speech, depending on the situation of the subject. For this reason, it is necessary to identify the dilemmas in Turkish, taking into account their formation forms, to determine their number, to reveal their meanings, that is, to classify them. If this is done, the Turkish vocabulary of Turkish dilemmas will also be revealed.

Turkish can be traced in writing from the Orkhon Inscriptions until today. There is a situation where Turkish has been written for 1300 years without interruption. Scientists are researching the vocabulary, phonetics and grammar of Turkish. A separate heading should be opened to the dilemmas in the vocabulary and the dilemmas used from our first written texts until today should be determined. In line with this purpose, the idea of determining the dilemmas in the Chagatai *Ķâbûsnâme* Translation, which is a book of advice and ethics, was formed, and such a study was carried out in order to contribute to the dilemma vocabulary of Turkish.

During the study, the whole work was read and the synonyms, near-synonyms and antonyms in the work were identified. The 44 titles in the work were scanned and the dilemmas identified were listed in alphabetical order, the meanings of the dilemmas were given and their origins were shown as (Ar.), (Ar.+T.), (Far.+T.), (Ar.+Far.), (Far.), (Mong.), (T.). Then, sample sentences in which the doubling occurs are given, allowing those who will benefit from the article to see the doubling on the text. Finally,

a statistical data on the doubling is presented with an explanation in the form of “... X times.” if the doubling occurs in the text. In the light of the data obtained, some inferences have been made about the style, expressive power and the text written in prose.

As a result of our study, it has been determined that a total of 110 dilemmas are used in the translation of Chagatai Kâbûsnâme. It has been determined that the doublets in Chagatai Kâbûsnâme Translation are formed as a result of the use of Arabic, Persian, Mongolian and Turkish origin words together. It has been observed that there are examples where both of the words that make up these dilemmas are in the form of Arabic+Arabic, Persian+Persian, Turkish+Turkish, etc., as well as examples in the form of Arabic+Persian, Arabic+Turkish, Persian+Turkish, Mongolian+Turkish. It is known that the manuscript writer translated Kâbûsnâme from Persian into Chagatai Turkish. The fact that the transcriber used 110 doublets to add strength to the narrative and to make the narrative richer while translating reveals that he was a well-educated, knowledgeable and well-educated person who had a good command of Turkish. It was observed that 23 of the 110 dichotomies in the work were formed by using antonyms together and 87 dichotomies were formed by using synonyms and near synonyms together. It has been determined that the majority of the dichotomies in the text are used independently, but some of the dichotomies are included in the compound verb pattern.